



ANTON VALENS

EEN KNIETUIGING
VOOR DE EZEL

OVER TEKENEN EN SCHILDEREN

UITGEVERIJ AUGUSTUS

ATLAS CONTACT

AMSTERDAM • ANTWERPEN



‘De kunstgeschiedenis is weinig anders dan een lang uitgesponnen wasmachineprogramma. Voorspoelen, temperatuur instellen, inzepen, spoelen (het eigenlijke wassen), naspoelen, centrifugeren en drogen. Schoonheid is een cyclisch proces. Waar het om gaat is het je geliefd maken. Dat kun je het beste zo onopvallend mogelijk doen.’

(OUDE DAGBOEKAANTEKENING)

Zo dacht ik er vroeger over, in de tijd van de academie en de jaren daarna. Ook een uitdrukking als ‘het eren van de schepping’ lag in mijn mond bestorven. ‘Waar ben jij nou mee bezig?’ schijn ik ooit gezegd te hebben tegen mijn oudste schildervriend, A.A.S. ‘Noem je dat het eren van de schepping?’ Hij had toen net, zoals al eerder was gebeurd, de verf op een doekje door elkaar gesmeerd net zo lang tot het dichtgeslibd was met een dikke loodgrijze laag en zat er somber naar te staren. Maar zelf heb ik eveneens diepzwarte momenten – dagen, weken, maanden – gekend dat ik er helemaal doorheen zat. Als er toen iemand geweest was die gevraagd zou hebben: ‘Zeg, zet jij wel je beste beentje voor bij het eren van de schepping?’, zou ik hem waarschijnlijk op een dreun met een mislukt schilderij hebben getrakteerd.

Wat bedoelde ik in feite met dat eren van de schepping? ‘Zingen, lyriek,’ heb ik wel eens geantwoord, ‘*un peu* poëzie zelfs misschien...’

‘Wie wil dat niet?’ kreeg ik als reactie om mijn oren.

En dat wasmachineprogramma, hoe kwam ik daarbij? Dat ben ik vergeten. Ooit hield ik er een wijdlopijge theorie op na waar deze vergelijking aan de basis van lag. Het had ermee te maken dat iedere generatie kunstenaars, iedere nieuwe stroming en werkwijze of stijl, de door de wereld ingekapselde, vervuilde en bezoedelde kunst van de vorige generatie als het ware moest ontdoen van voosheid en vuilspuiterij, en reinigen, schoonmaken – zoiets. En het ging nog verder: kunst zou de orde herstellen, de schalen van het evenwicht tussen Het Kwaad en Het Goed weer in balans

brennen, dát was haar rol, haar cruciale bestaansrecht op deze planeet. Want immers iemand die om maar wat te zeggen bezig is een tekening te maken is niet bezig iemand anders op te lichten, te vernederen, te martelen of gijzelen om te vermoorden, en evenmin met frauderen, valsemunterij, piraterij of de armen vertrappen en de rijken naar de mond praten, flemen en vleien, belust op eigen gewin – nee, zij of hij is aandachtig en geconcentreerd bezig met lijnen, banen, stippen, vlekken en vegen zekere vormen uit te beelden op een vel papier.

De wasmachineprogramma-theorie behoort naar alle waarschijnlijkheid tot het hoogdravende en naïeve gebrabbel van een warhoofdige, maar dit deel van mijn analyse is me toch bijgebleven, terwijl het schrift waarin ik het had neergekrabbeld al drie decennia geleden door een vuurzee is vernietigd.



Mustang, 2000. Olieverf op doek, 60x45 cm
COLLECTIE VINCENT VALENS

'Tedere tekening is een overwinning op de rusteloosheid van de wereld.'

– MARIA LASSNIG, 1992

Tekenen is als denken: vrij. Tekenen is de rekening opmaken. Het valt niet uit te sluiten dat het aan dezelfde bron als tellen is ontsproten. Dieren, dagen, maanden, de kalender, maanstonen, zonsopkomsten, -ondergangen en -verduisteringen.

Tekenen en schilderen zijn van oudsher niet goed uit elkaar te houden. Schilderen is misschien begonnen vanuit handafdrukken en (eventueel emotioneel geladen) veeggebaren. Tekenen is meer rationeel, wiskundig, abstract; schilderen meer lijfelijk, sensueel, onberedeneerd en aards.

Is een rotsschildering uit de steentijd een tekening of een schilderij? Moeilijk te zeggen, net als bij moderne graffiti. Iets ertussenin of een combinatie van de twee. Voor al de latere schilderkunst geldt hetzelfde: er is altijd een tekening, zelfs in de eenvoudigste gevallen en al ligt de verf er duimendik op.

Nog niet zo lang geleden hoorde je vaak (ik ben er praktisch mee grootgebracht) de kreet: 'Schilderen is dood', alsof men het over God had. Maar je hoorde nooit: 'Tekenen is dood.' Ik denk dat vrijwel iedereen met enig verstand van zaken het eens is met de stellingname dat, tenzij er heel rare dingen gebeuren, de mens tot aan de Dag des Oordeels zal tekenen. Of het

op papier of op een computer is. Abstract of figuratief. Dat zal ongetwijfeld niet altijd grootse kunst zijn, maar met tekenen maakt dat niet uit. Telefoonkrabbels, bouwplannen, strips, cartoons, instructies en route-aanwijzingen of iets anders om uit te leggen, schetsjes en schema's, compositietekeningen en modeontwerpen, graffiti en ga zo maar door zullen niet gauw verdwijnen.

De kracht van tekenen is zijn onverschilligheid ten aanzien van materiaal, bestendigheid en de situatie. Tekenend kan vrijwel overal, met een stokje in het zand, met je uitwerpselen in een cel. Het is bijna onmogelijk iemand het tekenen af te nemen. Je moet iemand echt stevig vastbinden of dwingen voortdurend hard te lopen om hem het tekenen te beletten. Tekenend is een zeer goedkoop, bijna gratis medium, en een praktisch hulpmiddel ter ondersteuning van het geheugen.

Het is een uitstekende manier om beter te leren kijken. Vanwege zijn snelle, vluchtige en directe aard is het ideaal om je hand en gevoeligheden te oefenen en aan te scherpen en te proberen een voorstelling in je hoofd te scheppen van wat dan ook maar, en gemakkelijker en breder dan bijvoorbeeld fotografie, want zelfs als iedere mens de ganse dag niets anders zou doen dan fotograferen, dan nog bestaan er oneindig meer voorstellingen en beelden die niet zijn vastgelegd, omdat ze om uiteenlopende redenen onbereikbaar zijn en alleen in ons hoofd bestaan.

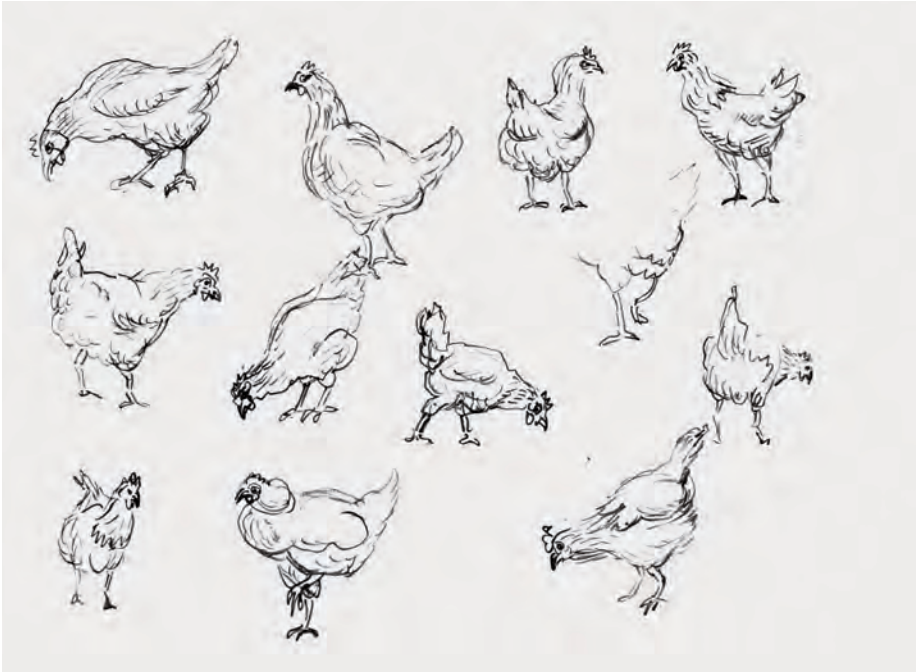
Een van de charmes van een tekening, een schets, een voorstudie, is het spontane, studieuze of terloopse. Het dagboekachtige. Iemand die ik ben vergeten vergeleek tekenen met dichten en schilderen met romans schrijven. Dit is mijns inziens te kort door de bocht, want bepaalde schilderijen zijn niet anders dan tekeningen met verf terwijl we door sommige zwart-wittekeningen als vanzelf aangespoord worden kleuren, gewicht, massa en beweging in onze verbeelding op te roepen en aan ze toe te kennen; maar desalniettemin staat het verschil tussen tekenen en schilderen voor bijna alle toeschouwers als een paal boven water. Het eerste draagt meer vrijheid in zich dan het tweede.

De kleine schetsen die ik heb gemaakt tussen pakweg 1996 en 2013 zijn voor mij als potlooddagboekjes. Korte notities die niet bedoeld zijn om 'mooi' te zijn. Tenzij de lijm tussen de bladzijden heeft losgelaten zitten ze allemaal bij elkaar in een stapel schetsblokken van A5-formaat, opgeslagen in een lade. Veel ervan zijn ontstaan in de trein, in parken en plantsoenen, op reis of thuis of logerende ergens, uit het hoofd, op de bank of in bed. Steeds dezelfde 'thema's' herhalen zich: paarden, koeien en ander grazend vee op het land, bomen, vijvers of vennen, watergevoelge, mensfiguren, sculpturen of objecten in musea, optredens van bands, rudimentaire schetsen voor portretten, enzovoorts. Om mijn geheugen te ontlasten staan er soms pijlen in met afgekort of voluit benoemd de kleuren van kledingstukken of lichtbronnen.

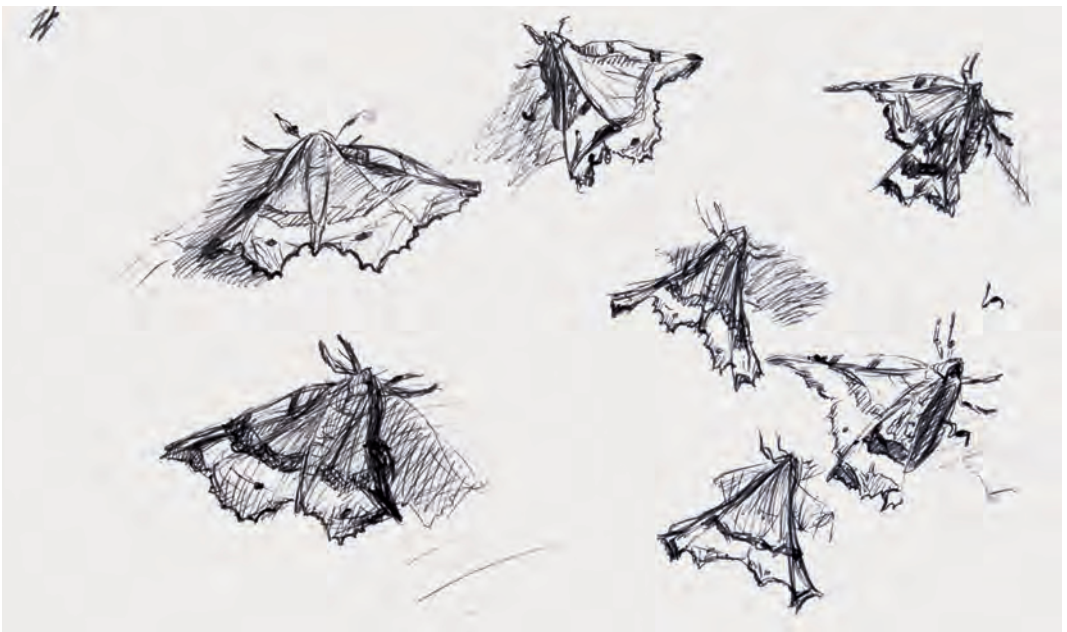
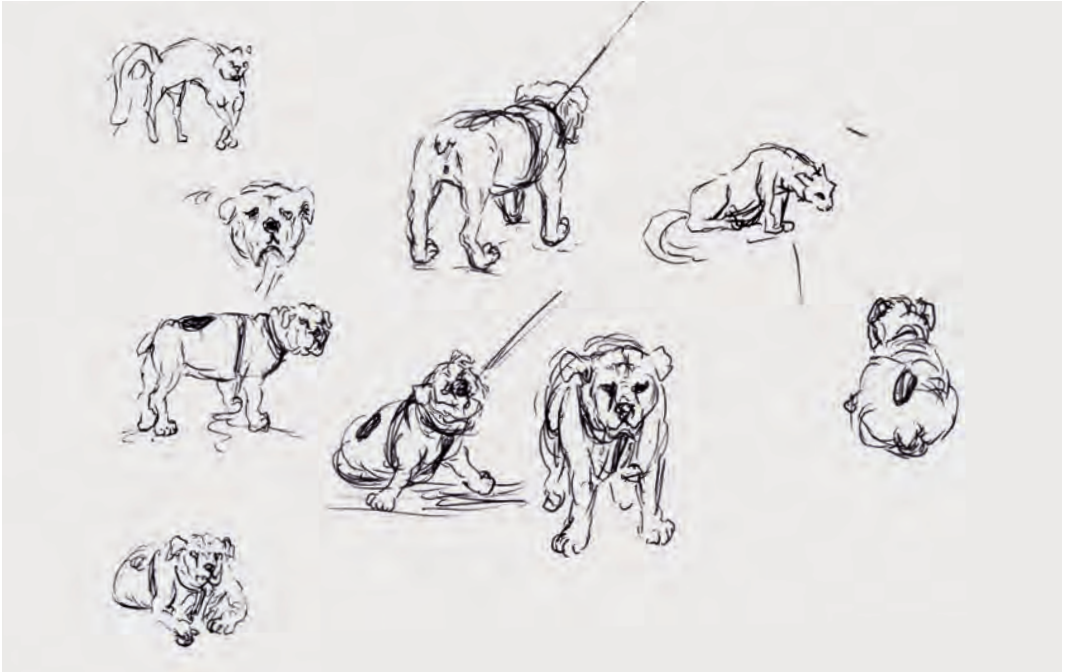
HET SCHETSEN VAN DIEREN

Tijdens het tekenen van dieren is me dikwijls opgevallen dat bepaalde dieren sterk op mijn staren reageren en andere bijna niet. Vooral zoogdieren en vogels trekken zich mijn 'fonkelend lonken' aan, niet zelden op een manier die doet vermoeden dat ze zich er ongemakkelijk onder voelen. Ik zal een paar voorbeelden geven.

Op een met hekken omheind achterafveld omgeven door bosschages, gescheiden van het wandelpad door een brede sloot met rietkragen, verweiden een pony en een paard. Zodra ik blijf stilstaan, heffen ze hun hoofden op. Maar als ik mijn schetsblok en potlood heb gepakt, bemerk ik spoedig dat de beide dieren zich geleidelijk in achterwaartse richting verplaatsen, tot ze in de hoek het verst van me verwijderd staan en me vandaar gadeslaan met een uitstraling die ik geneigd ben uit te leggen als onversneden machteloze ergernis. Als er geen hekken waren, zouden ze zich uit de voeten maken.



Schetsboektekeningen





Studie van een paard, ca. 1985. Potlood op papier, 40x30 cm. COLLECTIE RENÉE NIP